

VASILE GOLDIȘ AND ASTRA'S INTELLECTUALS AFTER THE GREAT UNION

VASILE GOLDIȘ ET LES INTELLECTUELS D'ASTRA APRÈS LA GRANDE UNION

VASILE GOLDIȘ ȘI INTELECTUALII ASTREI DUPĂ MAREA UNIRE

Eugen GAGEA,
Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad

Abstract

The realization of the Great Union on December 1, 1918 made Astra's main goal to be realized. In the years that followed, Astra's reorganization began so that the new program would meet the requirements of the Romanian society. In this period an important role was played by the leader of Arad, Vasile Goldiș, who, through collaboration with important personalities of cultural or scientific life, such as Ioan Lupaș, Silviu Dragomir, Axente Banciu or Iuliu Moldovan, was involved in solving the problems faced by the Transylvanian Astra, being also an important supporter of the modernization of the Romanian society. The Aradan leader supported the association's involvement in social and cultural activities, considering that the creation of the national state must also ensure social progress.

Résumé

La réalisation de la Grande Union le 1er décembre 1918 a fait que l'objectif principal d'Astra soit réalisé. Dans les années qui ont suivi, la réorganisation d'Astra a commencé pour que le nouveau programme réponde aux exigences de la société roumaine. Vasile Goldiș, le dirigeant d'Arad, a joué un rôle important dans la résolution des problèmes rencontrés par l'Astra Transylvanien en collaborant avec d'importantes personnalités de la vie culturelle ou scientifique telles que Ioan Lupaș, Silviu Dragomir, Axente Banciu ou Iuliu Moldovan, en étant aussi un important partisan de la modernisation de la société roumaine. Le dirigeant d'Arad a soutenu l'implication de l'association dans les activités sociales et culturelles, considérant que la création de l'Etat national doit également assurer le progrès social.

Rezumat

Realizarea Marii Unirii în 1 Decembrie 1918 a făcut ca obiectivul principal al Astrei să se realizeze. În anii care au urmat a început reorganizarea Astrei astfel încât noul program să corespundă cerințelor societății românești. În această perioadă un rol important l-a avut liderul arădean Vasile Goldiș, care prin colaborarea cu importante personalități ale vieții culturale sau științifice, ca Ioan Lupaș, Silviu Dragomir, Axente Banciu sau Iuliu Moldovan, s-a implicat în rezolvarea problemelor cu care se confrunta Astra transilvăneană, fiind totodată și un important susținător al modernizării societății românești. Liderul arădean susținea implicarea asociației în activități sociale și culturale, considerând că prin crearea statului național trebuie să se asigure și un progres social.

Key words: Association, program, society, progress, culture, personalities

Mots-clés: Association, programme, société, progrès, culture, personnalités

Cuvinte cheie: Asociație, program, societate, progres, cultură, personalități

Realizarea Marii Unirii în 1 Decembrie 1918 a făcut ca obiectivul principal al Astrei să se realizeze. În anii care au urmat a început reorganizarea Astrei astfel încât noul program să corespundă cerințelor societății românești. În această perioadă un rol important l-a avut liderul arădean Vasile Goldiș, care în calitate de reprezentant al Consiliului Dirigent, dar și de ministru, s-a implicat în rezolvarea acestor probleme cu care se confrunta Astra transilvăneană

Alegerea noului președinte al Astrei în 1923 a reprezentat un moment de cotitură, printre candidați fiind Nicolae Iorga, Vasile Stroescu și Vasile Goldiș. Era un moment când dorința clasei politice de la București era de a impune un „regătean”, lucru susținut și de guvernul condus de Alexandru Averescu, pe când intelectualitatea transilvăneană dorea a se continua tradiția și a fi numit în această funcție un important intelectual ardelean, lucru care s-a și realizat. În 29 august 1923 Vasile Goldiș a fost ales președinte, ca urmare a propunerii făcute de Ioan Lupaș, iar entuziasmul sălii a „împiedicat orice contra-candidatură. Nimeni nu s-a opus, nimeni n-a obiectat și prin aclamații cel propus a fost ales în unanimitate” (GAGEA, 2008, 273). În discursul care a urmat noul președinte pledează pentru bună înțelegere și respectarea tradiției asociației, dar nu face nici o declarație referitoare la noul program al societății, arătând că poporul român e sătul de „frazе goale” (GAGEA, 2008, 273).

Potrivit celor susținute de un participant la evenimente, dar și un important intelectual, membru al Astrei, Silviu Dragomir, liderul arădean ajuns președinte al Astrei „și-a încununat opera vieții”, activând spre a reînvia această instituție, care a jucat un rol important în istoria românilor din monarhie. Susține că Vasile Goldiș a activat în sensul revigorării Astrei, pentru că a „văzut în Asociațiune totdeauna o fortăreață reală a unității românești, ba chiar pe adevărata făuritoare a zilei de 1 Decembrie 1918.” Datorită activității desfășurate în acest sens „Preșidenția sa formează însă numai un capitol dintr-o bogată frământare prea puțin cunoscută generației de azi”.

Printre cei mai apropiați colaboratori al lui Vasile Goldiș din perioada în care a fost președinte al Astrei transilvănene (1923-1932) îi găsim pe istoricii Silviu Dragomir și Ioan Lupaș, cei care au condus secția de Istorie a asociației timp de jumătate de secol.

Colaborarea lui Vasile Goldiș cu Silviu Dragomir a luat proporții în 1924, cu ocazia sărbătoririi centenarului nașterii lui Avram Iancu, moment în care Astra s-a implicat în organizarea a mai multor activități culturale dedicate Craiului Moșilor. Au fost organizate adevărate manifestări naționale la Baia de Criș, Țebea, Vidra, Câmpeni, Muntele Găina, la care au participat importante personalități ale vieții politice și culturale, iar președintele Vasile Goldiș a „lucrat luni de zile cu multă râvnă la reușita acestei serbări”, dând „tot sprijinul său pentru realizarea lucrărilor ce s-au plănuț în legătură cu această comemorare” (GAGEA, 2008, 273). Din inițiativa lui Vasile Goldiș s-au ridicat monumentele lui Avram Iancu și ale celorlalți lideri de la Țebea și s-a înființat Casa Națională din aceeași localitate.

În acest context istoricul Silviu Dragomir a fost însărcinat de Vasile Goldiș în ianuarie 1924 a elabora „biografia lui Avram Iancu”, (DRAGOMIR, 1924, 389) pentru că atunci exista doar o singură lucrare referitoare la viața și activitatea lui Avram Iancu, scrisă de Iosif Sterca-Șuluțiu, care potrivit celor afirmate de Silviu Dragomir „cuprindea și multe lucruri de domeniul fanteziei” (DRAGOMIR, 1924, 389). Pentru că datele adunate în arhivele și bibliotecile din țară au fost insuficiente, istoricul a solicitat președintelui Astrei sprijin pentru a realiza cercetări la Viena, în „fostele arhive imperiale, spre a-și completa materialul documentar” (ȘIPOȘ, 2015, 379). Ajuns acolo, Silviu Dragomir a cercetat numeroase documente, prin care a reușit să-l pună într-o lumină nouă pe Craiul Moșilor, urmărind a „încadra personalitatea lui Avram Iancu în șirul de evenimente cărora în mare parte el însuși le-a croit cursul” (DRAGOMIR, 1924, 390). După aceste cercetări istoricul clujean a ajuns la concluzia că evenimentele din 1848-1849 sunt „temelia nouă a politicii românilor din Transilvania”, politică începută atunci și finalizată în 1918, o dată cu realizarea României Mari, eveniment în care s-au implicat atât Silviu Dragomir, cât și liderul arădean Vasile Goldiș. Colaborarea celor doi a adus foloase culturii române, iar Silviu Dragomir s-a impus ca un important istoric, care a făcut lumină într-un sector controversat al istoriei, aducând totodată și o importantă contribuție în istoriografia românească. Aceste studii publicate în perioada interbelică au

fost reeditate de mai multe ori și sunt opere de bază pentru orice cercetător preocupat de evenimentele din 1848-1849 din Transilvania.

Pentru că l-a susținut și a avut încredere în el, Silviu Dragomir l-a apreciat și respectat pe Vasile Goldiș, fapt ce l-a determinat să publice în 1936 un studiu despre viața și activitatea liderului arădean, unde afirmă că *acesta a fost un „ursitor de gânduri pentru țară... un luptător zi de zi... un părinte al patriei”* (DRAGOMIR, 1936, 16).

După realizarea Marii Uniri, Vasile Goldiș și Ioan Lupaș au desfășurat o intensă activitate culturală în cadrul Astrei, contribuind la reorganizarea societății. În această perioadă Ioan Lupaș a fost membru al Comitetului Central și președinte al secției de istorie. Marele istoric a fost sărbătorit în cadrul Astrei în 1926, când s-au împlinit 25 de ani de activitate culturală a sa. Cu această ocazie Vasile Goldiș, președintele Astrei, a trimis o scrisoare unde a elogiat activitatea fostului său elev, scrisoare care a fost citită de Ioan Lapedatu. În scrisoare Vasile Goldiș arată că prin activitatea sa Ioan Lupaș a început „opera de luminare a națiunii noastre”. Președintele Astrei își exprimă recunoștința față de activitatea desfășurată de Ioan Lupaș.

În calitate de ministru în guvernul de la București, Ioan Lupaș a făcut posibilă alocarea unor sume importante Astrei transilvănene, condusă de Vasile Goldiș, și a susținut activitatea începută de Vasile Goldiș și Onisifor Ghibu, prin care se extindea asociația transilvană și în Basarabia.

Ioan Lupaș l-a respectat pe Vasile Goldiș și în mai multe discursuri a evocat figura sa. La Adunarea Generală a Astrei de la Sfântu Gheorghe a rostit un discurs prin care aduce un elogiu lui Vasile Goldiș pentru activitatea sa culturală desfășurată după Marea Unire în cadrul societății. Ioan Lupaș face o comparație între Vasile Goldiș și alți președinți ai asociației, considerând că „este, în toate privințele, de valoare și importanță egală cu cele mai fecunde și mai binecuvântate dintre cele nouă prezidenții, câte s-au perândat la conducerea acestui așezământ de la 1861-1923” (*Transilvania*, 1931, 125).

În cadrul Astrei Vasile Goldiș a colaborat și cu Ion Agârbiceanu. În 1929 personalitatea lui Vasile Goldiș a fost evocată de Ion Agârbiceanu într-un articol publicat în *Transilvania*. În articolul său Agârbiceanu vorbește de importanța volumului de discursuri publicat de Vasile Goldiș cu ocazia sărbătoririi unui deceniu de la Marea Unire. Scriitorul transilvănean arată că volumul cuprinde discursurile rostite în preajma Marii Uniri, dar și în cadrul Astrei. Scoate în evidență importanța volumului, arătând că „discursurile sunt prețioase nu numai pentru cititorul de azi, dar pentru istorie, având toată autoritatea omului părtaș la evenimente”. Mai arată că „discursurile sale pornesc dintr-o concepție superioară a problemei ce o pune în discuție și pe care o argumentează, căutând să convingă auditorul” (TRANSILVANIA, 1929, 155).

Liderul arădean a fost cel care l-a susținut și pe Iuliu Moldovan, cel care după Unire avea să se remarce ca o „importantă personalitate a lumii universitare clujene” (NEAGOE, 1980, 187), dar și un important lider al Astrei. Cei doi lideri au colaborat, pentru că, prin acțiunile în care erau implicați, luptau pentru a răspândi valorile lumii civilizate în spațiul satului românesc. Iuliu Moldovan s-a remarcat în cadrul Astrei prin „propaganda igienico-medicală” și, cu ajutorul președintelui Vasile Goldiș, a luptat pentru „creșterea standardului de sănătate fizică, mentală și spirituală a poporului” (MACAVEI 2011, 105), înființând în acest sens în 1928, în cadrul Astrei, Asociația „Șoimii Carpaților”. Iuliu Moldovan a militat pentru îmbunătățirea stării de sănătate a românilor, pentru că a considerat că numai așa se poate ajunge la o „vigoare fizică și morală care asigură eternitatea neamului” (MACAVEI 2011, 105).

Iuliu Moldovan a fost cel care a preluat conducerea Astrei în 1932, după ce Vasile Goldiș a demisionat din cauza problemelor de sănătate cu care se confrunța. Despre activitatea lui Vasile Goldiș a vorbit elogios Iuliu Moldovan într-un discurs ținut la Adunarea de la Blaj din 1936, atunci când s-au sărbătorit 75 de ani de activitate ai Astrei. Profesorul clujean îl numea pe Vasile Goldiș „distinsul gânditor”, așezându-l alături de Andrei Șaguna, Timotei Cipariu și Alexandru Mocioni, pe care-i considera „mari români, adânc devotați cauzei naționale și «Astrii» noastre”.

Vasile Goldiș a colaborat și cu Axente Banciu, cei doi intelectuali fiind implicați și în diferite activități în cadrul Astrei, profesorul brașovean fiind președintele despărțământului din Brașov și desfășurând o intensă activitate culturală.

În 1926 Vasile Goldiș, care era atât președintele Astrei, cât și Ministru al Cultelor, vorbește de activitatea desfășurată la Brașov de Axente Banciu, amintind de „râvna” cu care conduce „despărțământul Astrei din Brașov”, dar și de inițiativa sa „nobilă de a înființa la Brașov o bibliotecă publică și un muzeu al Țării Bârsei” (GOLDIȘ, 1991, 31). Meritele lui Axente Banciu au fost recunoscute de Vasile Goldiș într-o scrisoare trimisă intelectualului transilvănean la 15 noiembrie 1927, în care mărturisea că este bucuros de „munca ce o desfășurați în cadrele aceluia Despărțământ pentru prosperitatea culturală a bunului nostru popor din partea locului. Liderul arădean mai afirmă că a reușit a asigura „măcar pe 10 ani modestele mijloace materiale fără de care nici cea mai desăvârșită bunăvoință nu poate izbuti” (GOLDIȘ, 1991, 31).

Prin activitatea desfășurată timp de aproape un deceniu în calitate de președinte al Astrei și colaborarea cu aceste importante personalități ale culturii și științei liderul arădean s-a afirmat după Marea Unire ca un important susținător al modernizării societății românești, considerând că prin crearea statului național trebuie să se asigure și un progres social, iar un rol important îi revine Astrei.

Bibliografie

DRAGOMIR, Silviu, „Pe urmele lui Avram Iancu. În loc de prefață la o carte”, în *Societatea de mâine*, 1924.

DRAGOMIR, Silviu, *Vasile Goldiș – luptătorul și realizatorul politic*, Ed. Asociațiunii, Sibiu, 1936.

GAGEA, Eugen, *Vasile Goldiș 1862-1934*, Arad, Ed. „Vasile Goldiș” University Press, 2008.

GOLDIȘ, Vasile, *Corespondență scrisori trimise*, vol. I, Cluj-Napoca, Ed. Dacia, 1991.

MACAVEI, Elena, *Asociațiunea Astra și ctitoriile ei*, Sibiu, Ed. Asociațiunii Astra, 2011.

NEAGOE, Stelian, *Viața universitară clujeană interbelică*, Cluj-Napoca, Ed. Dacia, 1980.

Transilvania, nr. 9-12, septembrie – decembrie 1931.

Transilvania, nr. 2, februarie 1929.

ȘIPOȘ, Sorin, *Silviu Dragomir istoric*, Ediția a III-a, Ed. Episcopiei Devei și Hunedoarei, Deva, 2015.